

MİRÂCİYYE

33, 47, minyatür nr. 38-39; Özege, *Katalog*, III, 1157-1159; Şengel, *İlahiler*, tür.yer.; Töre, *İlahiler*, tür.yer.; Muhammed b. Saïd eş-Şerîfî, *Huñû-ñû'l-meşâhîf 'inde'l-meşârik ve'l-meğârib min-n'l-karnî'r-râbi' ile'l-şâşiri'l-hicri'*, Cezayir 1982, tür.yer.; Nuri Özcan, *On Sekizinci Asırda Osmanlılarda Dinî Müsiki* (doktora tezi, 1982), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, I, 26-31; Metin Akar, "Mîrâc Hadisesinin Türk Halk Şiirine Yansımaları", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara 1986, II, 17-24; a.mlf., *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, Ankara 1987; a.mlf., "Nâyî Osman Dede ve Mirâciyyesi", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1, Konya 1981, s. 1-16; a.mlf., "Mirâc-nâmelerimiz", *TK*, XXIV/278 (1986), s. 374-379; a.mlf., "Erzurumlu Şair Muhammed Lütfî'nin Mirâc-ı'n-Nebi'si ve Mirâc-Namelerimiz Arasındaki Yeri", a.e., XXX/352 (1992), s. 50-56; M. Ekrem Karadeniz, *Türk Müsikişinin Nazariye ve Esasları*, Ankara, ts., s. 162-163, 659-701; Mustafa Uzun, *Dinî Edebiyatımızın Son Temsilcilerinden Mehmed Fevzi Efendi ve Dinî Mesnevileri*, İstanbul 1996, s. 33-34, 81-108; a.mlf., "Abdülbâki Ârif Efendi", *DİA*, I, 197; a.mlf., "Ârif Süleyman", a.e., III, 370; Sema Özdemir, *Aksaraylı İsa'nın Miraciyesi* (yüksek lisans tezi, 1996), MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü; Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâhaddin-i Üşşâki (Salâhi)'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1998, s. 180-181; Orhan Bilgin, "Aşkı Mustafa Efendi ve Mirâc-nâmesi", *Prof. Dr. Nihad M. Çetin'e Armağan*, İstanbul 1999, s. 97-116; Başak Burcu Tekin, "İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Resimli El Yazmalarındaki Miraç Tasvirlerine Bakış", *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı: Sanat Yazıları* (haz. Mustafa Denктаş – Yıldırım Özbek), Kayseri 2001, s. 537-549; Cemâleddin Server Revnakoğlu, "Üsküdar'da İkinci Mirâciye Töreni Münasebetiyle: Mirâciye ve Mevlid", *Vakîf (Yeni Gazete)*, 3 Haziran 1951; a.mlf., "Mirâciye'nin Diktefon'a Alınması, Bursa ve Üsküdar'da Okunması Mü-

nasebetiyle Kutb-i Nâyî Şeyh Osman Dede ve Mirâciyesi I", *Yeni Tarih Dünyası*, II/15, İstanbul 1954, s. 615-616, 634; a.mlf., "Eski-Klâsik Tasavvuf Edebiyatımızda Mirâciyeler II", a.e., II/16 (1954), s. 658-659; a.mlf., "Edebiyatımızda Mevlid ve Mirâciye III", a.e., II/17 (1954), s. 690-693; a.mlf., "Mevlîdin Bugünkü Hâli Mirâciyenin Üstünlüğü IV", a.e., II/18 (1954), s. 738-739; a.mlf., "Mirâciye Nasıl Kalemle Alındı? V", a.e., II/19-20 (1954), s. 765-767; Kemal Çiğ, "Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki Minyatürlü Kitapların Kataloğu", *ŞM*, sy. 3 (1959), s. 51-90; Halil Can, "Dinî Türk Musikisi Lûgatı", *MM*, sy. 220 (1966), s. 120; a.mlf., "Dinî Müsiki", a.e., sy. 300 (1974), s. 26-27; Orhan Nasuhioğlu, "Dinî Musikimizin Bir Şaheseri Mirâciyye", a.e., sy. 292 (1974), s. 4-7; Sadi Bayram, "XIV. Asırda Tezhiblenmiş Beylik Dönemine Ait Üç Kur'an Cüzü", *VD*, XVI (1982), s. 143-154, rs. 7; Günsel Renda, "Siyer-i Nebi Minyatürleri ve Osmanlı Resim Sanatındaki Yeri", *TT*, sy. 7 (1984), s. 23-25; Hüseyin Ayan, "Abdülbâki Ârif Efendi'nin Mirâciyesi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2, Konya 1986, s. 1-11; "İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde Bulunan Minyatürlü, Resimli, Şekilli, Cetvelli, Plan ve Haritalı (Türkçe, Arapça, Farsça), Yazmalar", *STY*, XIII (1988), s. 19-62; Mustafa Kara, "Mîrâc, Mîrâciye ve Bursalı Safiye Hâtun'un Vakfiyesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII/7, Bursa 1998, s. 25-40; Kemal Yavuz, "Anadolu'da Başlayan Türk Edebiyatında Görülen İlk Miraç-nâmeler: Aşık Paşa ve Mirâc-nâmesi", *İlmî Araştırmalar*, sy. 8, İstanbul 1999, s. 247-266; Zehra Öztürk, "Hamdullah Hamdî", *DİA*, XV, 453.

MUSTAFA UZUN

MİRÂCİNÂME

(bk. MİRÂCİYYE).

MİRÂCÜ'Z-ZAFER

(معراج الظفر)

Behcetî Hüseyin Efendi'nin
IV. Mehmed devri ve özellikle
1678 Çehrin seferine dair eseri.

XVII. yüzyıl divan şairlerinden olan Hüseyin Efendi, Şeyhî Mehmed Efendi'ye ve tezkireci İsmâil Belîğ'e göre İstanbul'da (*Vekâyü'l-fuzalâ*, III, 661), Safâî Mustafa Efendi'ye göre Hezargrad'da (*Tezkire*, vr. 40^b) doğdu. Hayatı hakkında bilinenler kendi eserlerinde ve bazı tezkirelerde yer alan bilgilere dayanır. Şuarâ tezkirelerinde ve bazı biyografik kaynaklarda Behcetî mahlaslı diğer şairlerle karıştırılmaktadır. Geleneksel eğitimi aldıktan sonra Dîvân-ı Hümâyün kâtipleri arasına girdiği, tarihçilik ve bazı vezirlere kâtiplik ve muşâhiblik yaptığı, bu sıfatla Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın 1089 (1678) yılında çıktığı Çehrin seferine katıldığı, Viyana Kuşatması (1094/1683) dönüşü Belgrad'da öldüğü bilinmektedir. XVII. yüzyılın ünlü hiciv şairi Nefî'yi hatırlatan, bir divanda topladığı şiirlerinde sebki Hindî tesiri görülür. IV. Murad'ın Nefî'ye gösterdiği ilgiyi kendisinin IV. Mehmed'den beklediğini, fakat umduğunu bulamadığını ima etmektedir. Millet Kütüphanesi'nde kayıtlı (Mecmua, nr. 19), 507 gazel, 101 rubâî, otuz kaside, on üç tarih ve beş muşammât ihtiva eden divanı üzerinde Ahmet Ölmez tarafından doktora tezi hazırlanmıştır (1996, *Behcetî Hüseyin Efendi, Hayatı-Eserleri ve Divanının Metni*, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kataloglarda *Zafernâme* adıyla da geçen *Mirâcû'z-zafër*, IV. Mehmed'in cülûsundan başlayarak Köprülü Mehmed ve oğlu Fâzıl Ahmed paşaların fetihleri ve zaferleri hakkında muhtasar, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Çehrin seferi ve fethiyle ilgili ayrıntılı bilgiler ihtiva eder. Kırk dört gün süren bu seferin âdeti bir günlük olan eser Merzifonlu'nun Edirne'ye dönüşüyle sona erer. Monografik rûznâme yazma geleneğinin XVII. yüzyıl için güzel bir örneği olan eserin telifi 1090 (1679) yılında tamamlanmıştır. Ayrıca ordunun konakladığı menziller hakkında geniş bilgilerin yer aldığı *Mirâcû'z-zafër*'in bilinen yegâne nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Esad Efendi, nr. 2368). Giriş kısmında Behcetî 300 varaktan oluşan eserini Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerle süslediğini, fakat sade bir dil kullanmaya özen gösterdiğini ifade etmektedir.

Mirâcû'z-zafër'in ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2368)

BİBLİYOGRAFYA :

Behcetî Hüseyin, *Mî'râcû'z-zafer*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2368; Safâî, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2569, vr. 40^b-41^a; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, III, 661; *Sicill-i Osmani*, II, 32; *Osmanlı Müellifleri*, III, 29; Sadettin Nühzet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936-45, II, 783-786; *TCYK*, s. 154; Levend, *Gazavat-nâmeler*, s. 128-129, 169; Babinger (Üçok), s. 241; Abdülkadir Özcan, *İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Tezleri*, İstanbul 1984, s. 148; Ahmet Ölmez, "Behcetî Hüseyin Efendi'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, sy. 4, Sivas 1997, s. 141 vd.; "Behcetî", *TA*, VI, 19; "Behcetî Hüseyin Efendi", *TDEA*, I, 376.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

MİRÂHUR

(میرآخور)

Saraya ve özellikle hükümdara ait hayvanlarla ilgilenen teşkilâtın başı.

Arapça emîr (bey) kelimesinin Farsça-laşmış şekli olan mîr ile Farsça âhûrun (ahır) birleşmesinden meydana gelen mîrâhûr (emîrâhûr) Osmanlıca'da bu şeklin yanı sıra imrahör imlâsıyla da kullanılmıştır. Ortaçağ'da her devletin saray ve ordusunda büyük oranda atlardan ve diğer bazı hayvanlardan yararlanılmış, dolayısıyla onlarla ilgili kuruluşların çeşitli adlar taşıyan yöneticileri büyük önem ve itibar sahibi olmuştur.

Abbâsîler devrinde ahırlar harcama cetvelinde büyük yekün tutmaktaydı. Bu sebeple Dîvânü'n-nafakât'a bağlı olarak büyükbaş hayvan, deve, at, katır, yarış ve av hayvanlarının satın alınması, bunların her türlü ihtiyacının ve bakım masraflarının karşılanması, otlaklarının korunması gibi görevlerle yükümlü Dîvânü'l-kürâ' kuruldu. Bu daire istabl-ı hâssa (halifeye ait özel ahır), istabl-ı âmme (saraylılara ait umumî ahır), taşradan gelen misafirlerin binekleriyle saraya hediye edilen hayvanların barındırıldığı ahır, ağır yük taşıyan katırlara ait ahır ve yarış develerinin ahırlarından sorumluydu. Güvenilir kişiler arasından seçilen Dîvânü'l-kürâ' başkanının hayvanların vasıflarını bilmesi ve onları iyice tanıması gerekirdi.

Gazneliler, Selçuklular ve Hârizşahlara gibi Ortaçağ İslâm devletlerinde sarayın ve sultanın hayvanlarının bulunduğu istabl-ı sultâniden sorumlu kişilere "mîrâhur, âhursâlâr (Sâsâniler'de âhâvarasâlâr), âhursâlâr pîri, âhurbeg", Karahanlılar'da ise "ilbaş" denilirdi. Mîrâhurların Gazneliler ve Selçuklular'da önemli kumandanlar arasından seçildiği anlaşıl-

maktadır. Nitekim Sultan Mahmûd-ı Gaznevî, Mîrâhur Ahmed Ali Nûştegin'i XIV. Hint Seferi'nde öncü birliklerin kumandanlığına getirmişti; Sultan Mesud zamanındaki mîrâhur da kumandanlar arasında yer alıyordu. Mîrâhur İnanç Yabgu, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın ölümünden sonra başlayan taht kavgalarında önemli rol oynamıştı. Kaynaklardan, Anadolu Selçukluları'nda I. İzzeddin Keykâvus zamanında Zeynüddin Başara ve I. Alâeddin Keykubad döneminde Esedüddin Ayaz adlı itibarlı kişilerin mîrâhur olarak görev yaptıkları öğrenilmektedir. Eyyûbîler'de de adı bilinen mîrâhurlardan Eslem, Selâhaddîn-i Eyyûbî devrinin büyük emirlerinden biriydi. Memlûkler'de istabl-ı sultâninin bakımından, atların terbiye edilmesinden ve yem ihtiyaçlarının karşılanmasından mesul olan mîrâhur mukaddemü elf rütbesinde bir kumandandı. Memlûkler'de çok sayıda mîrâhur unvanı taşıyan görevli vardı ve bunlar mîrâhûr-ı sâni, mîrâhûr-ı sâlis, mîrâhûr-ı râbî gibi farklı rütbelere sahipti. Mîrâhûr-ı berîd ise istihbarat ve posta görevlileri için at ve teçhizat sağlamakla görevliydi. Bütün mîrâhurlardan sorumlu kişiye "mîrâhûr-ı kebîr" deniliyordu. Mîrâhûr-ı kebîrlik çok önemli bir makamdı. Sultan Berkuk tahta geçmeden önce bu makamda bulunmuş, "Seyfû'd-dünyâ ve'd-dîn" lakabını da bu sırada almıştı (Tekindağ, s. 46). Gurlular'da ve Hindistan'da hüküm süren Türk-İslâm devletlerinde de mîrâhurluk önemli bir mevkidi. Delhi'deki Memlûk sultanlardan Kutbüddin Aybeg ve Balaban Han daha önce bu görevi yapmışlardı. Delhi sarayında melik ve han unvanlarını taşıyan ve kendilerine "âhûrbeğ-i meymene" ve "âhûrbeğ-i meysere" denilen iki mîrâhur görev yapmaktaydı. Mîrâhurların eyalet valiliğine ve ordu kumandanlığına getirildiği de bilinmektedir. Moğollar "akta" (ahta) adı verilen iğdiş edilmiş at kullandılar, bu sebeple mîrâhurluk görevini üstlenenlere "aktacı" (ahtacı) denilirdi. Akkoyunlular, Safevîler ve Kaçarlar devrinde de mîrâhurluk önemli bir görevdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Hilâl b. Muhassin es-Sâbi, *Rûsûmü dâri'l-hilâfe* (nşr. Mîhâil Evvâd), Beyrut 1406/1986, s. 22-23; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 290; Reşidüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Câmi'u't-tevârih* (nşr. Ahmed Ateş), Ankara 1960, I, 62; a.e. (nşr. Abdülkerim Alioğlu Alizâde), Bakü 1957, III, 168, 175, 186; Sübkî, *Mu'îdû'n-nî'am ve mübidû'n-nî-kam*, Beyrut 1407/1986, s. 36; İbn Fazlullah el-Ömerî, *et-Ta'rif bi'l-muştalâhi's-şerîf* (nşr. Semîr ed-Dürûbî), Kerek 1413/1992, s. 131-134; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, II, 11-12; III, 474-475, 548-549, 568-569; IV, 18-19, 32; V, 433,

461; VII, 224-225; XI, 127-130, 169-171; Makrîzî, *Hıtaf*, II, 222, 312; Hasan-ı Enverî, *İştilâhât-ı Dîvânî Devre-yi Gaznevî ve Selcûkî*, Tahran 2535 şş., s. 209-210, 212; M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul 1961, s. 46; Hüsâmeddin es-Sâmerrâi, *el-Mû'essesâtü'l-idâriyye fi'd-devleti'l-'Abbâsiyye*, Fehâşk 1971, tür.yer.; Şemîs Şerîk-i Emin, *Ferheng-i İştilâhât-ı Dîvânî-yi Devrân-ı Moğol*, Tahran 1357 hş., s. 23; Abdülmün'im Mâcid, *Nüzümü'l-Fâtmiyyin ve rûsûmühüm*, Kahire 1979, s. 25-26; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldıız Moran), İstanbul 1979, s. 222, 238-239; Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilâtı*, İstanbul 1981, s. 227-228; A. Christensen, *İrân fi 'ahdi's-Sâsâniyyin* (trc. Yahyâ el-Hasşâb), Beyrut 1982, s. 445; İsmail Yiğit, *Siyâsi-Dini-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Memlûkler*, İstanbul 1991, s. 189, 210; Hasan el-Bâşâ, *el-Fünûnü'l-İslâmiyye ve'l-ve-zâ'if 'ale'l-âşâri'l-Arabiyye*, Kahire, (Dârü'n-nehdâti'l-Arabiyye), I, 174-186; Mehmet Aykaç, *Abbâsi Devleti'nin İlk Dönemi İdarî Teşkilâtında Divânlar: 132-232/750-847*, Ankara 1997, s. 145, 149-150; Haluk Kortel, *Delhi Türk Sultanlığı'nın Teşkilâtı: 1206-1414* (doktora tezi, 2001), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 102-105; M. Hanefî Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, Ankara 2002, s. 203; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Mîrâhûr", *İA*, VIII, 347-350; D. Ayalon, "Amir Akhûr", *EJ* (İng.), I, 442; D. O. Morgan, "Aktâji", *Elr.*, I, 730; Hâdî Âlimzâde, "Âhûrsâlâr", *DMBİ*, I, 147-150; Abdülkadir Özcan, "İstabl", *DİA*, XIX, 203-206.

ABBAS SABBÂĞ

Osmanlı Devleti'nde. Önceleri has ahıra bakan bir görevli varken daha sonra işlerin artması üzerine sayıları ikiye çıkınca teşkilâtın başında olana büyük mîrâhur, yardımcısına da küçük mîrâhur dendi. Kaynaklarda ve belgelerde bunlar ayrıca "emîr-i âhûr-ı kebîr, emîr-i âhûr-ı küçük; mîrâhûr-ı büzürg-ı dergâh-ı âlî, mîrâhûr-ı küçük-ı dergâh-ı âlî; mîrâhûr-ı evvel, mîrâhûr-ı sâni, mîrâhûr-ı evvel-i şehriyârî, mîrâhûr-ı sâni-i şehriyârî" diye de anılır. Sadece saray ahırlarına değil Kırım hanları, vezîriâzamlar, beylerbeyiler, sancak beyleri gibi üst düzey devlet adamlarının ahırlarına bakan hizmetli için de mîrâhur unvanı kullanılmıştır.

Osmanlı saray teşkilâtında mîrâhurluğun ne zaman ortaya çıktığı hakkında kesin bilgi yoktur. Ancak Fâtih Sultan Mehmed devrine ait 883 (1478) tarihli bir mevâcib defterinde istabl-ı âmirenin İlyas Bey isimli bir mîrâhurun idaresinde dokuz bölük halinde 129 kişiden meydana geldiğinin belirtilmesi söz konusu teşkilâtın gelişmiş olduğuna işaret eder. Bu bakımdan mîrâhurluğun daha erken bir tarihte, I. Murad veya Orhan Gazi devrinde ihdas edildiği düşünülebilir. 1478'de has ahırın başında bir mîrâhur ve yar-